

UO'T 631.4.6(575.16).415.52

**BUGUNGI KUNDA QISHLOQ XO'JALIGIDA YER RESURSLARDAN SAMARALI
BOSHQARISHNING AHAMIYATI****Asatov Jasurbek Sayitkulovich**

*Geodeziya va geoinformatika ta'lim yo'nalishi talabasi "Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tatqiqot universiteti
Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti*

Annotatsiya: Ushbu maqola bugungi kunda qishloq xo'jaligida yer resurslarini boshqarishning nazariy asoslarini ishlab chiqish, yer resurslaridan samarali foydalanishni ilmiy asoslangan holda to'g'ri tashkil qilish va amalga oshirish, yerlarning hududiy xususiyatlarini hisobga olish bilan bog'liq muommalar yechimini izlash kabi masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: hududiy biznes, ko'chmas mulk, yer kadastri, boshqarish, yerdan foydalanish, dehqon va fermerlar, yer fondi, qishloq xo'jdaligi.

Respublikamiz iqtisodiyotini o'zgartirish jarayonida yer munosabatlarini va yer resurslarini boshqarishning samarali ko'rinishlari namoyon bo'lmoqda. Yer o'zining asosiy xususiyatlaridan tashqari ushbu resurs ishlab chiqarish vositasi, hududiy biznes, tabiiy boylik, hududiy munosabatlar va ko'chmas mulk obyekti bolib qoldi. Shuning uchun soliq solish va byudjet daromadlarini to'plashni ko'paytirishga imkon beradigan yer resurslarini boshqarishning mintaq va mahalliy o'z-o'zini boshqarish, investitsiyalar jalb qilishning yer munosabatlarining sub'ektlari uchun kafolatlangan huquq bilan ta'minlashning samarali tizimini yaratishda yangi tamoyillar va usullar qo'l keladi. O'zbekistinda Respublikasining Yer kodeksida ham atrof-muhitni, jumladan yer resurslarini muhofaza qilish, yer resurslaridan oqilona foydalanish bo'yicha tadbirlar ishlab chiqish va amalga oshirish ko'zda tutilgan. Bunday tadbirlar sirasiga hududni oqilona tashkil etish, tuproq unumdorligini oshirish, yerlarni suv va shamol eroziyasidan, sellardan, suv bosishdan, zaxlanishdan, qayta sho'rlanishdan, qaqrab qolishdan, ishlab chiqarish chiqindilari, kimyoviy radioaktiv moddalar bilan ifloslanishdan himoya qilish, buzilgan yerlarni qayta ekinzorlarga aylantirish kabilar kiradi. Bu masalalarni hal qilish mamlakat yer resurslarini sifat holati to'g'risida to'liq va har tomonlama ma'lumotlarga asoslanishi zarur. Jumladan, "Yer solig'i to'g'risida", "Fermer xo'jaligi to'g'risida", "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi qonunlarni amaliyotga tatbiq qilish, qishloq xo'jaligida agrar islohotlarni amalga oshirish birinchi galda yer kadastri ma'lumotlariga tayanadi va bu o'z navbatida yer va suv resurslarni oqilona boshqaruvchi, kadrlar tayyorlash masalasiga e'tibor qaratish kerakligi to'g'risida tushunchani hosil qiladi.

Bozor munosabatlari qaror topishi sharoitida yerlarni davlat boshqaruvining inajmualiy uslubini eng qullay qo'llash va byudjet daromadlarini ko'paytirishni ta'minlovchi, yerdan foydalanishning eng samarali va iqtisodiy jihatdan maqsadga

muvofoiq shakli sifatidagi yerni ijaraga berishning rivojlanishi ayniqsa muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shu bilan birga yer munosabatlarini davlat boshqaruvida yagona tartibni o'rtnash, ijara haqini oqilona uslubini ishlab chiqarish, yer bozori holatini aniq aks ettiradigan mintaqa iqtisodiyotining holati va undagi jarayonlarning boshqarish tizimida yer ijara siyosatida tadbirlar majmuasini shakllantirishning birlamchiligini hisobga oladigan hal qiluvchi ahamiyatga ega boladi. Yer munosabatini tartibga solishning uslubiy nazariyasini ishlab chiqish, yerning oldi - sotdi shakllari va uslubini faollashtirish, yar uchastkalarini xususiyalashtirish jarayonlarini, investitsion, baholash, sug'urta taoliyati, ipoteka kreditlashtirish, yerga oid qimmatbaho qog'ozlar bilan muommala o'tkazishni rag'batlantirish zarur.

Yer munosabatlarini boshqarish - barcha ijtimoiy munosabatlarni qamrab oladi. Munosabatlar ijtimoiylikdan iqtisodiy, huquqiy, ekologik va boshqarishning boshqa turilarini ham o'z ichiga oladi. Hozirgi kunda O'zbekiston jamoatchiligi va iqtisodiy olimlar o'rtasida yer munosabatlarini rivojlantirish mexanizmi to'g'risidagi bahslar kengaydi:

Fikrimizcha, yer munosabatlarini boshqarish - bu davlatning va jamiyatning yer resurslarini boshqarishga muntazam va muayyan maqsadga qaratilgan ta'sir ko'rsatishidir. Bu ta'sir ko'rsatish mamlakatning yer resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlash maqsadida obyektiv qonunlarni bilishga va ularni hayotga tadbiq etishga undaydi. Yer resurslarini boshqarish tarkibiga quydagilarni kiritishi kerak: yerdan foydalanish ustidan nazorat qilish, tashkillashtirish, tartibga solish, rejalashtirish.

Yer resurslarini boshqarish tizimining asosini obyekt, sub'ekt, predmet, maqsad, vazifalar va boshqarish funksiyasi tashkil etadi. Boshqarishning obyekt va predmeti tarixiy ijtimoiy jarayonlar natijasi bilan bilish zarur. Boshqarishning predmet va obyekt turlari bir-biri bilan uzviy bog'langan. Masalan, ko'p qavatli binolarning yer uchastkalarini boshqarishdan talaygina farqlanadi.

Yer resurslarni boshqarishning maqsadi, mohiyati, va vazifasi mustaqil O'zbekiston jamiyatining bugungi kundagi ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy harakati belgilab beradi.

Boshqarish obyektini O'zbekiston Respublikasining yer fondidir, uning sub'ektlari ma'muriy - hududiy birlik, ma'muriy tumanlar, shaharlar, yerga egalik qilishning ayrim yer mulklari, huquqiy maqomda foydalanish tavsifi bo'yicha yerdan foydalanishning farqlanadigan, shuningdek yerdan foydalanishga kirmaydigan (umumiy foydalanish yerlari) yer uchastkalaridir.

Boshqarishning predmetiga yerdan foydalanishni tashkillashtirish jarayoni, imalarni hududiy chegara doirasidagi aholining xilma-xil ehtiyojlarini ta'minlaydi. Ehtiyojlar yerdan foydalanishning boshqarishga tegishli bo'lgan turli-tuman usullarini qo'llashni taqazo etadi.

Bunday usullarga quydagilar kiradi:

- Yerdan foydalanuvchi chegarasi qamrovida hududiy tashkillashtirishni amalgam oshirish;